

Tanítók XIV. Nyári Akadémiája

A bajai Tanítóképző Főiskola, a Bács-Kiskun megyei Pedagógus Továbbképző Intézet, a Csongrád megyei Továbbképzési és Módszertani Intézet és a Bács-Kiskun megyei Pedagógus Szakszervezet közösen rendezi – ezúttal 14. alkalommal – a két megye tanítóinak hagyományos továbbképzését, a Tanítók Nyári Akadémiáját. 1979. június 25–29-ig kerül sor ötnapos gazdag program lebonyolítására a Tanítóképző Főiskolán.

Témája szorosan kapcsolódik az új általános iskolai nevelési és oktatási terv feladataihoz. A múlt évben a társadalomtudományokhoz kapcsolódó anyanyelvi, környezetismereti és művészeti nevelési tantárgyak oktatásának színvonalas felkészítésére vállalkozott. Az idén a természettudományos tantárgyak szélesesen értelmezett nevelési-oktatási célkitűzéseit és lehetőségeit igyekszik bemutatni. Közlelebről a környezetismeret, a magyar nyelv és irodalom és a technika tantárgy elvi és módszertani kérdéseit tisztázza. A programhoz csatlakozik még a testi nevelés korszerű értelmezése és tantervi feladatainak megvalósítása.

Néhány téma az előadások közül:

- A természettudományos oktatásunk továbbfejlesztésével kapcsolatos célok és feladatok;
- A természettudományok integrációja a környezetismeret tantárgyban;
- A természettudományos nevelés a magyar nyelv és irodalom tantárgyban;
- A természettudományos nevelés alapozása a technika tantárgyban;
- A szomatikus nevelés helye a modern iskolarendszerben;
- A mozgástevékenység hatása a személyiség fejlődésében.

A témákat bevezető előadások mellett helyet kapnak olyan korreferátumok és bemutatók,

amelyek ismertetik az egyes tantárgyakra érvényes legújabb tantervi feladatokat és módszereket.

Ezek a következők:

- Az első osztályos természetismereti kísérlet egyéves tapasztalatai;
- A második osztályos környezetismereti tanterv természetismereti anyagának tapasztalatai;
- Történeti adalékok az anyagmegmunkáláshoz;
- Néhány műszaki ismereti probléma a technika tantárgyban;
- Mentálhigiéniai követelmények az ált. iskolai oktatásban;
- Testnevelési tanmenetkészítés elvei és módszerei.

Az előadásokat és korreferátumokat ismert szakemberek, a pedagógia kiváló művelői, egyetemi tanárok, az OPI munkatársai, szakfelügyelők és a főiskola oktatói tartják. A ZTV bekapcsolásával képmagnóról bemutató órákat is láthatnak a résztvevők, amelyeket tantárgypedagógusok vezetésével elemeznek. A tanfolyam programján összesen 9 előadás, 6 korreferátum, 2 bemutató és 1 kiállítás is szerepel.

Az akadémia szervezői szabadidős programról, szórakoztató rendezvényekről (ismerkedési est, múzeumlátogatás, kirándulás) is gondoskodnak.

A rendezők azt remélik, hogy a 120 Bács-Kiskun és Csongrád megyei tanító, akik résztvevői lesznek az akadémiának, olyan feltöltődéssel távoznak a nyári szabadságra és ősszel iskolájukba, amelyek hatása a tanítványok mind erőteljesebb felkészültségében, az új tanterv feladatainak színvonalas teljesítésében valósul meg.

Juhász Károly
főigazgató-helyettes

Lénárd Ferenc:

A PROBLÉMAMEGOLDÓ GONDOLKODÁS

A pedagógiai tevékenység eredményessége és a nevelő-oktató munkára fordított erőfeszítés korrelációja, a személyiségfejlesztés hatékonyságának vizsgálata egyre inkább előtérbe került napjainkban. A művelődési tartalom kiválasztása mellett legalább olyan mértékben de-terminálja ezt a hatékonyságot az adekvát el-

járások, módszerek kutatása, az elméleti alapvetésekkel kapcsolatos összehangolása.

A gondolkodásra nevelés, a problémamegoldó gondolkodás – amely nélkül a korszerűsítési törekvések nem képzelhetők el – ezért vált ma világszerte különösen időszerűvé. E téma több évtizedes elméleti kutatását, iskolai kísérletét fogalmazza meg Lénárd Ferenc „A problémamegoldó gondolkodás” című művében. A negyedik, átdolgozott kiadás – amelyet az Akadémia nivódíjjal tüntetett ki – az iskolai gya-

korlatban kísérletileg összegződött megállapítások révén mind az elmélet, mind a közvetlen pedagógiai gyakorlat számára egyaránt nagyobb arányban nyújt felhasználható értéket a korábbi kiadásoknál.

A szerző az első két fejezetben az „Alapfogalmak” és „A gondolkodásvizsgálatok történeti áttekintése” címen rendszerezti mondanivalóját. Mindkét fejezetben kritikusan elemzi a téma tudománytörténetét, ugyanakkor bemutatja a marxista, materialista filozófia, pszichológia álláspontján kialakult saját nézőpontját. Megkülönböztetett érdeklődéssel olvashatjuk Wundt és Herbart felfogásainak, kifogásolható nézeteinek bemutatását. Ezek a nézetek iskolai gyakorlatunkra hosszú évtizedeken keresztül meghatározó szerepet bírtak, hatásával napjainkban is számolni kell.

Wundt egyik alapvető tévedése, hogy a megértést azonosítja a figyelemmel, pedig a figyelem csak feltétele a megértésnek, de önmagában nem biztosítéka annak. Az észlelés, a felfogás, a megőrzés is csak az alapot nyújtják a megismerő tevékenységhez, de ehhez szükséges, hogy mindez a gondolkodással összefonódjon, hiszen a gondolkodásnak két alapvető funkciója van: a megértés és a problémák megoldása.

Kifogásolható és téves a megértés pszichológiai megközelítésének Herbart által felvázolt rendszere is. E nézet szerint az új ismeret beillesztése kedvezőbb, eredményesebb akkor, ha az egyén minél nagyobb ismeretanyaggal – apercepcióss tömeggel – rendelkezik, és megfelelő módon gyakorol. Kétségtelenül az asszociációs pszichológia egyoldalú megközelítéséről van itt szó, hiszen csupán az ismeretanyag mennyisége és a gyakorlás sem külön, sem együttesen nem vezetnek el a tudás megszerzéséhez, sem a megértéshez.

A fizikából kölcsönzött analógiák, kifejezések és a matematikai formulák szerkesztése, felhasználása Herbart nézetében, Wundt rendszerében arra az idealista értelmezésre vezethető vissza, amely szerint a megértést a tudatalannak, az élmények, a képzetek egészén belül lehet és kell megoldani. A szerző e felfogásokkal szemben azt kutatja, hogy az ember környezetében, az objektív valóságban meglévő összefüggések megértésének melyek az egész problémái, majd kiemeli a problémák megoldásának középponti szerepét, amely az értelmi feldolgozásnak a megértésnél is magasabb rendű formája. Idézi – ennek alátámasztására is Rubinsteint: „A megismerés nem korlátozódik az érzékelésre és az észlelésre, sem pedig az észlelt dolgok felidézésére. Az élet olyan feladatokat ró az emberre, amelyeket nem lehet megoldani sem a körülöttünk levő tárgyak és jelenségek közvetlen észlelése útján, sem úgy, hogy felidézzük emlékezetünkbe azt, amit korábban észleltünk. Sok kérdésre a választ a közvetett, kerülő úton kell keresnünk...” S ez a válaszkeresés csak a „... gondolkodási tevé-

kenység...” „A gondolkodás kezdete – írja Rubinstein – a problémahelyzetben van”. A gondolkodást tehát – amely különösen éles-sé válik akkor, ha ellentmondások tárunk fel benne, – a problémahelyzet váltja ki az emberben, állapítja meg Lénárd Ferenc. Egyenesen következik ebből az elvi megállapításból a pedagógiai gyakorlata számára: „A nevelés egyik nagy feladata a problémálatás fejlesztése.” Hiszen a problémák, feladatok elé állítás, az ellentmondások felfedezése, a probléma megállapítása, azok megoldása „komoly többletet jelent az észleléssel, a pszichológiai tanulással, vagyis a pusztá felfogással és megőrzéssel szemben”.

A továbbiakban „A problémamegoldó gondolkodás vizsgálatának módszerei”-t mutatja be a szerző: a magasabb idegműködés; az élmények, a viselkedés és a teljesítmény oldaláról közelítve meg a pszichológiai tevékenységet.

A II. részben a „A gondolkodásvizsgálatok történeti áttekintését” rendszerezzi rendkívül gazdag irodalom alapján, imponálóan széles látókörrrel, kritikus szemlélettel.

Kiemelten kap helyet a témával kapcsolatban „A szovjet pszichológia kibontakozása”, „A gondolkodási folyamatok mint feladatmegoldásnak a vizsgálata” és „A gondolkodási tevékenység megnyilvánulása iskolai feladatok megoldásával kapcsolatban” című fejezetek.

A könyv III. része „A problémamegoldó gondolkodás folyamatának kísérleti vizsgálata” címet viseli. Ebben a részben írja le a szerző a kísérleteket, mutat be jegyzőkönyveket, majd a problémamegoldási folyamat makro- és mikrostruktúráját, a gondolkodási fázisokat és műveleteket rendszerezi. A gyakorló pedagógusok érdeklődését – az eddigi fejezeteken túlmenően – elsősorban „A gondolkodás fejlesztése” című IV. rész keltheti fel. Itt mutatja be, elemzi Lénárd Ferenc azoknak a kísérleti tanítasoknak a tapasztalatait, amelyeket 1962. óta Budapesten és vidéken, illetve az Arany János Kísérleti Iskolában (12 osztályos) végzett munkatársaival együtt.

A „variációs tanítási” kísérletben mintegy 400 iskola, másfél ezer pedagógus és 20 ezer tanuló vett részt. Természetesen nincs lehetőség a részletes bemutatásra, csupán a gondolkodásfejlesztés variációs tanítási alapelvek vázlatos felsorolására:

1. A tanulócsoport valamennyi tanulója olyan tevékenységet végezzen egész órán, amely a képességeik fejlesztése szempontjából értékes!
2. Egy meghatározott összefüggés valamennyi lehetőségének áttekinthetőségét, alkalmazását lehetővé kell tenni!
3. Biztosítani kell az egyéni gondolatmenet bemutatását a közösség előtt, amely az alkotó munka örömeinek átélését nyújtja a tanuló számára.
4. Meg kell teremteni a tények és gondolkodás összhangját.

5. Lehetővé kell tenni a tanulóknak egyéni gondolatmenetük kialakítását.

6. Valamennyi tanuló számára lehetővé kell tenni, hogy megismerjék társaik gondolatmenetét, és vele kapcsolatban állást foglalhassanak. (A csoportban történő gondolkodás hatékonyabb, mint az elszigetelt, egyéni.)

7. A pedagógus munkájának középpontjában a szervezés, irányítás, vezetés, a munka feltételeinek biztosítása, a tanulóknak önértékelő munkájának lehetővé tétele álljon.

A könyvet gazdag irodalom zárja.

A téma permanens aktualitása, az oktató-nevelő munka hatékonyságának fokozása érdekében nyújtott használhatósága alapján minden gyakorló pedagógusnak, elméleti kutatónak ajánlom Lénárd Ferenc művét.

Akadémiai Kiadó, Bp. 1978.

Dr. Veszprémi László

Kozma Tamás:

A NEVELÉSSZOCIOLÓGIA ALAPJAI

Az oktatás-nevelés folyamatát és feladatait több oldalról közelíthetjük meg: vizsgálhatjuk azt pedagógiai, pszichológiai, politikai stb. szempontból. A szociológia tudományának előtérbe kerülésével különösen az 1970-es évek óta nagy hangsúlyt fektetünk arra, hogy vizsgáljuk a nevelés és oktatás szociológiai összetevőit, illetve a szociológiai kutatások eredményeinek felhasználását a pedagógia területén. A pedagógusok számára a mindennapos oktatási és nevelési gyakorlat állandóan szolgáltatja a társadalmi élet fejlődésének, jelenségeinek, tényezőinek hatását az iskolai munkára, a gyermeki személyiség fejlődésére, s így ki sem tudják kerülni a szociológiai szempontok figyelembevételét. E gazdag és élettel, élményekkel teli tapasztalat sem teszi azonban feleslegessé a szociológiai elmélettel való behatóbb foglalkozást. Az utóbbi években megjelent nevelésszociológiai, szociálpszichológiai művek iránti nagy érdeklődés is azt mutatja, hogy a pedagógusok fokozottabb mértékben kívánnak tájékozódni a szociológia e két alkalmazott területének tudományos elméletében, s azt hasznosítani is törekednek munkájuk során. A nevelésszociológiai művek iránti érdeklődést nagyon elősegítette az, hogy olyan részletkérdésekben nyújtottak ismereteket, amelyek közel álltak az oktatás és nevelés gyakorlatához, s így értelmezésük és felhasználásuk is a feltárt elméleti tételek, összefüggések igazságának meggyőződésével kapcsolódtak össze. E részletkérdések, az iskolai oktató-nevelő munka gyakorlati problémáinak szociológiai kutatása sokat segített a nevelésszociológia gyors elterjedésében és a további érdeklődés fokozódásában. Sajátos problémát jelentett azonban az, hogy e részletkérdések vizsgálatát nem előzte meg a nevelésszociológia tu-

dományos rendszerének kidolgozása és megismertetése. Ez annál inkább is szükséges lett volna, mivel működő pedagógusaink egyetlen képző intézményben sem részesültek a felszabadulás óta szociológiai oktatásban. Ez azzal a következménnyel járt, hogy egyrészt a nevelésszociológiai művek olvasója nem tudta a részletproblémát vizsgáló tanulmányok megállapításait egy szociológiai rendszerbe beépíteni, másrészt – amennyiben kedvet kapott saját pedagógiai tevékenységének szociológiai megközelítéséhez – nevelésszociológiai „iskolázatlansága” miatt vagy nem tudott ahhoz szakszerűen hozzáférni, vagy pedig tudományosan nem helyes úton indult el, s nem helyes kutatási módszereket használt. Nagyon hiányzott tehát a pedagógiai szakirodalomból egy olyan könyv, amelyik rendszerezett formában ismerteti a nevelésszociológiai alapfogalmakat, tételeket.

Kozma Tamás könyve ezért tölt be jelentős helyet pedagógiai könyvkiadásunk sorában. Megjelentetése szükséges volt azért, hogy az eddigi kutatások alapján egységes rendszerbe illesse a vizsgálatok eredményeit, másrészt, hogy a további kutatások számára éppen e rendszer megismertetésével segítséget nyújtson. Első pillanatra a könyv éppen rendszerező jellege miatt nyilván kevésbé „olvasmányos”, mint a részletproblémákat vizsgáló tanulmányok. A szerző az egyes fejezeteknél talán nagyon mértéktartóan ismertet konkrét kutatási eredményeket. Úgy gondolom, hogy éppen gyakorlati hasznosságánál fogva nem ártott volna több kutatási eredménnyel gazdagítani a könyv elméleti anyagát.

A könyv gyakorlati jelentőségét a nagyon áttekinthető rendszere mellett a nevelésszociológiai terminológia egységes használata is emeli.

A könyv a bevezetésen kívül négy fő fejezetre tagolódik.

A bevezetésben a szerző a nevelésszociológia fogalmának többféle értelmezését ismerteti. E látszólag nagyon elméleti kérdés mögött fontos gyakorlati szempont húzódik meg. Nem mindegy ugyanis, hogy a nevelésszociológia milyen megközelítést fogadjuk el, hiszen ettől nagymértékben függ egyrészt a kutatási metodika, másrészt a feltárt pedagógiai jelenségek értelmezése s gyakorlati következményeinek levonása. A különböző elméleti megközelítések elemzése után megállapítja: „Fölfogásunk szerint a nevelésszociológia – mint szakszociológia – a szocializációs folyamat társadalmi feltételeit nyomozza.” Ebből következik, hogy a „nevelésszociológia tulajdonképpen vizsgálati tárgya – mégpedig szociológiai szempontok szerint és eszközökkel – az a társadalmi környezet, amelynek az egyén a tagjává válik”. A nevelésszociológiának ez az egyszerű, világos megfogalmazása sok félreértést küszöbölhet ki, s egyben sok segítséget adhat a nevelésszociológiai gyakorlati felhasználását érdeklők számára.

A könyv négy fejezete közül az első és a negyedik egységes keretbe foglalja a második és harmadik fejezet problémakörét.